

تاریخ حکومت‌های ایران از دوران باستان تا معاصر

مؤلفان:

الله‌بخش آذریپوند

طیبه آذریپوند

سال ۱۳۹۹

سرشناسه	: آذریبوند، الله بخش، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ حکومت های ایران از دوران باستان تا معاصر / مولفان الله بخش آذریبوند، طیبه آذریبوند.
مشخصات نشر	: یاسوج : چویل، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۵۴۳ ص.
شابک	: 978-964-793072-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: عنوان عطف: تاریخ سلسله حکومت های ایران از دوران باستان تا معاصر.
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: تاریخ سلسله حکومت های ایران از دوران باستان تا معاصر.
موضوع	: ایران -- تاریخ
موضوع	: Iran -- History
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت
موضوع	: Iran -- Politic and government
شناسه افزوده	: آذریبوند، طیبه، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	: DSk ۹
رده بندی دیویی	: ۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۲۷ ۴۷۱

« تاریخ حکومت های ایران از دوران باستان تا معاصر »

مولفان	:	الله بخش آذریبوند
ناشر	:	طیبه آذریبوند
صفحه آرا	:	چویل
تیراژ	:	الناز فرهنگمند
نوبت چاپ	:	۱۰۰۰ جلد
تعداد صفحات	:	اول ۱۳۹۹
قطع	:	۵۴۳ صفحه
قیمت	:	وزیری
شابک	:	۱۰۰۰۰۰ تومان
لیتوگرافی، چاپ و صحافی	:	978-964-793072-7
	:	صدف

آدرس: یاسوج، خیابان ارم، فرعی ۹، پلاک ۱۰
تلفن: ۰۹۱۷۷۴۱۰۵۹۴

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱۲
فصل ۱: عیلامی ها در ایران	
کیانیان.....	۲۲
سوگواری سیاوش در فرهنگ ایرانی.....	۴۴
منابع فصل اول.....	۵۷
فصل ۲: آریایی ها در ایران	
مادها ۵۵۰-۷۰۸ قبل از میلاد.....	۶۰
زادگاه و خاستگاه اولیه هخامنشیان.....	۶۴
قلمرو امپراتوری هخامنشی.....	۶۶
اقدامات عمرانی و تمدنی دوره‌ی هخامنشیان.....	۷۵
اقدامات عمرانی و اصلاحاتی داریوش اول.....	۸۰
دین و اعتقادات هخامنشیان.....	۸۲
آیین زرتشت.....	۸۷
زبان و خط هخامنشیان.....	۸۸
اسکندر مقدونی و سقوط دولت هخامنشی ۳۳۰ ق. م.....	۸۹
پادشاهی اشکانیان ۲۵۰ ق. م تا ۲۲۴ میلادی.....	۹۵
نوع حکومت اشکانی.....	۹۹
تمدن و فرهنگ دوران اشکانی.....	۱۰۷
مجالس دوران اشکانی.....	۱۰۸

۱۱۱	زبان و خط
۱۱۲	سقوط دولت اشکانی ۲۲۴ م
۱۱۳	منابع فصل دوم

فصل ۳: پادشاهی ساسانیان ۶۵۲-۲۲۲ م

۱۱۹	سابقه موضوع
۱۲۱	زادگاه و خاستگاه خاندان ساسانی
۱۲۵	پادشاهی اردشیر یکم اسانی (۲۴۱-۲۲۴ م)
۱۳۰	پادشاهی شاپور اول (۲۴۱-۲۷۱ م)
۱۳۲	شاپور دوم بزرگ (۲۷۱-۲۹۰ م)
۱۴۵	پادشاهی قباد (۵۲۱-۴۸۷ م) بیستمین پادشاه ساسانی
۱۵۲	پادشاهی خسرو انوشیروان (۵۲۹-۵۷۹ م)
۱۵۵	انوشیروان و جنگ با هپتالها
۱۵۷	فتح یمن
۱۶۱	پادشاهی خسرو پرویز (۶۲۷-۵۹۰ م)
۱۶۱	فتوحات اعراب مسلمان در ایران
۱۶۲	- جنگ ذوقار
۱۶۲	- جنگ زنجر یا ذات السلاسل
۱۶۲	- جنگ پل یاجسر
۱۶۲	- جنگ بویب
۱۶۴	- جنگ جلولا
۱۶۴	- جنگ نهاوند
۱۶۴	دین
۱۶۵	مانی ۲۶-۲۱۶ م
۱۶۶	طبقات اجتماعی دوران ساسانیان
۱۶۸	معماری و ساختمان‌های دوران ساسانی
۱۶۹	زبان و خط ساسانی
۱۷۰	نتیجه‌گیری از ایران باستان
۱۷۵	منابع فصل سوم

فصل ۴: ایران در قلمرو حکومت اسلامی

۱- ایران در قلمرو حکومت اسلامی مدینه ۴۰-۲۱ هـ. ق	۱۹۹
ولادت پیامبر اسلام (ص)	۲۰۵
ایران در دوران حکومت بنی امیه ۱۱۲-۴۱ هجری	۲۱۵
حوادث مهم دوره‌ی امویان	۲۲۲
- فاجعه‌ی کربلا	۲۲۲
ایران در زمان حجاج بن یوسف والی عراق و شرق	۲۲۴
موالی و امویان	۲۲۶
خلافت مروان عبدالعزیز (۱۰۲-۱۱۹ هـ) ۷۱۷-۷۲۰ م	۲۲۸
سقوط دولت بنی امیه ۷۵۰/۱۱۲ هـ	۲۳۰
منابع فصل چهارم	۲۳۷

فصل ۵: ایران در عهد حکومت خاندان عباسی ۷۵۰ م-۱۳۳۳ هـ

ویژگی‌های حکومت عباسیان	۲۴۲
۱- خلافت عباسیان بر خلافت امویان و بیان تنها متکی بر اعراب نبود	۲۴۲
۲- شیوه و سازمان اداری و اداری کشور قلم بر خلافت عباسی	۲۴۴
۳- تجملات و ثروت اندوزی خلفای عباسی	۲۴۵
۴- جنایت و کشتار اطرافیان و مخالفان توسط خاندان عباسی	۲۵۰
- قتل ناجوانمردانه ابومسلم خراسانی	۲۵۲
- قتل عام برامکه	۲۵۷
۵- خصومت عباسیان با علویان	۲۶۱
۶- جریان‌ها و گرایش‌های فکری در دوران عباسیان	۲۶۵
- نهضت شعوبیه	۲۷۰
۱) دیدگاه نخست	۲۷۵
۲) دیدگاه دوم	۲۷۵
۳) دیدگاه سوم	۲۷۵
۴) دیدگاه چهارم	۲۷۶
۷- تجزیه جهان اسلام در عصر عباسیان	۲۷۷
تجزیه قدرت خلیفه و تنزل موقعیت او	۲۷۷
استقلال طلبی امیران	۲۷۹
۸- پایان دو قرن سکوت در دوران عباسیان	۲۸۰

۲۸۵		آغاز قیام‌های ملی ایرانیان علیه اعراب
۲۸۶		جنبش‌های سیاسی - اجتماعی ایرانیان در زمان عباسیان
۲۸۶		- دیدگاه نخست
۲۸۶		- دیدگاه دوم
۲۸۷		قیام بابک خرم‌دین
۲۸۸		بابک و دستگاه خلافت عباسی
۲۸۹		مبارزات بابک خرم‌دین ۲۲۲-۲۰۰ هـ
۲۹۱		مازیار
۲۹۲		ویژگی‌های دوره ول و دوم هجری در ایران
۲۹۷		منابع فصل پنجم

فصل ۶: تشکیل دولت‌ها- معش در ایران

۲۰۱		ظاهریان ۲۶۰-۲۰۶ هـ ۸۷۲-۸۱۱
۲۰۲		ظاهر بن حسین ۲۰۷-۲۰۶ هـ
۲۰۸		یعقوب بن لیث (۲۶۵-۲۴۷)
۲۱۱		سامانیان ۲۸۱-۲۷۱ هـ ۹۹۹-۸۱۲ م
۲۱۴		سازمان اداری و طرز حکومت سامانیان
۲۱۵		انقراض سامانیان
۲۱۷		علویان طبرستان ۲۱۶-۲۵۰ هـ ۹۲۸-۸۶۴ م
۲۲۰		دولت آل‌زیار ۴۲۷-۳۱۶ هـ ۱۰۴۵-۹۲۸ م
۲۲۱		آل‌بویه ۴۴۸-۲۲۴ هـ ۱۰۴۲-۹۲۸ م
۲۲۷		(۱) دیالمه فارس
۲۲۷		(۲) دیالمه عراق و خوزستان و کرمان
۲۲۸		(۲) دیالمه ری و اصفهان و همدان
۲۲۹		منابع فصل ششم

فصل ۷: غزنویان ۵۸۲-۳۸۹ هـ

۲۳۱		سابقه موضوع
۲۳۴		محمود غزنوی ۴۲۱-۲۸۷ هـ
۲۴۰		سلجوقیان ۵۱۰-۴۲۹ هـ
۲۴۶		اسامی سلاطین سلجوقی

۲۴۶.....	۱) سلاجقه بزرگ
۲۴۶.....	۲) سلاجقه عراق
۲۴۷.....	خوارزمشاهیان ۶۲۸-۴۹۰هـ
۲۵۰.....	سلطان محمد خوارزمشاهی و مغول ها
۲۵۵.....	اتابکان و خوارزمشاهیان
۲۵۷.....	سابقه‌ی اسماعیلیان و شکل‌گیری دولت فاطمیان در مصر ۱۰۹م (۵۶۷-۲۹۷هـ)
۲۶۰.....	اسماعیلیان در ایران ۶۵۴-۴۷۲هـ
۲۶۷.....	منابع فصل هفتم

فصل ۸: ایران در قلمرو مغول ها

۲۶۹.....	۱- سرزمین مغول ها
۲۷۰.....	۲- چگونگی شکل‌گیری امپراتوری مغول
۲۷۲.....	۳- حمله‌ی مغولان به ایران ۶۱۶-۱۲۱۹م
۲۷۸.....	امپراتوری مغول ها پس از سرگ پنگیز خان ۶۲۵-۵۵۰هـ ۱۲۲۷-۱۱۵۵م
۲۸۱.....	منگو قان ۶۵۸-۶۴۹هـ ۱۲۵۹-۱۱۱۰م
۲۸۵.....	۵- فتح بغداد و انقراض خلافت عباسی
۲۹۰.....	۶- ایلخانان در ایران ۷۲۶-۵۵۴هـ ق
۲۹۱.....	هلاکو خان ۶۶۲-۶۵۲هـ ۱۲۶۵-۱۲۵۶م
۲۹۲.....	سلطنت سلطان احمد تغودار ۶۶۲-۶۶۰هـ ش
۲۹۴.....	غازان خان مرد اصلاحات ۷۸۲-۶۷۴هـ ش
۴۰۰.....	اتابکان فارس ۶۸۶-۵۴۲هـ ق ۶۶۵-۵۲۷هـ ش
۴۰۲.....	قراختایان کرمان ۷۰۲-۶۹۱هـ ق ۶۸۲-۶۰۰هـ ش
۴۰۹.....	فتوحات تیمور در ایران ۸۸۴-۷۴۸هـ ش
۴۱۴.....	منابع فصل هشتم

فصل ۹: ترکمانان

۴۱۷.....	سابقه‌ی موضوع
۴۱۸.....	قراقوبونلو ۸۴۶-۷۵۹هجری شمسی
۴۱۹.....	آق قوبونلوها ۹۰۸-۷۸۰هـ ۸۸۱-۷۵۷ش
۴۲۸.....	تمدن و فرهنگ ایرانی در دوران اسلامی تا قرن نهم هجری
۴۳۲.....	جریان شکل‌گیری تصوف
۴۳۹.....	منابع فصل نهم

فصل ۱۰: تشکیل دولت صفوی در ایران ۱۱۳۵-۹۰۷هـ-۱۱۰۱-۸۸۰ش

۴۴۲	شیخ صفی‌الدین اردبیلی ۷۲۵-۶۵۰هـ-۱۲۲۴-۱۲۵۲م
۴۵۱	شاه اسماعیل صفوی ۹۲۰-۹۰۷هـ
۴۵۵	- شاه عباس اول
۴۶۸	سلسله‌ی افشاریان ۱۲۱۰-۱۱۴۸هـ ق ۱۱۷۴-۱۱۱۴هـ ش
۴۸۲	دوران پادشاهی کریمخان زند ۱۱۶۲-۱۱۱۲هـ
۴۸۲	اقدامات کریمخان زند
۴۸۶	مرگ کریمخان و پریان جانشینان ۱۱۱۲هـ ق
۴۸۹	خاندان افشار
۴۸۹	سابقه موضوع
۴۹۱	آقامحمدخان ۱۱۷۵-۱۱۵۸ش
۴۹۲	فتحعلی‌شاه ۱۲۱۲-۱۱۷۶ش ۱۱۰۰-۱۱۰۰هـ ق
۴۹۸	پادشاهی ناصرالدین شاه ۱۲۶۴-۱۲۱۲هـ ۱۲۷۰-۱۲۲۶ش
۵۰۰	دستاوردهای مشروطه در ایران
۵۰۰	۱- تبدیل سلطنت مطلقه به سلطنت مشروطه
۵۰۱	۲- تشکیل مجلس شورای ملی
۵۰۱	۲- تشکیل هیئت دولت
۵۰۲	۴- تشکیل احزاب و انجمن‌ها
۵۰۲	۵- افزایش مطبوعات آزاد
۵۰۴	۶- اقدامات اقتصادی دولت مشروطه
۵۱۲	خاندان پهلوی - حکومت رضاخان ۱۲۲۰-۱۲۰۰ش
۵۱۷	دوران پادشاهی محمدرضا شاه ۵۷-۱۲۲۰
۵۲۲	منابع فصل دهم
۵۲۹	منابع تاریخ سلسله‌های حکومت‌های ایران

مقدمه

مملاتی که امروزه ما آن را ایران می‌نامیم قسمت اعظم سرزمینی وسیع است که در جغرافیا موسوم به فلات ایران است این مرزوبوم پهناور شامل جلگه‌ی وسیع و بلندی است که از هر طرف دریای هند آن را احاطه کرده است. در مشرق فلات ایران سه رشته کوه متوازی که معروف به آه‌های ساریان است. در شمال کوه‌های البرز که مانند دیوار و سدی در غرب از کوه‌های ارمنستان جدا می‌شود و از جنوب دریای خزر گذشته بواسطه‌ی رشته کوه بابا در افغانستان به هندوکش در مرز افغانستان و پاکستان پیوسته و در امتداد به کوه‌های هیمالایا در شمال هندوستان که بلندترین کوه‌های عالم محسوب شده متصل است. در مغرب فلات ایران کوه‌های زاگرس واقع است که با ریف جنوب رفته و در ادامه به کوه‌های پاکستان و عمان می‌رسد. مساحت فلات ایران حدوداً ۸۰۰ هزار کیلومتر مربع است که کشور ایران امروزی بیش از یک میلیون ششصد هزار کیلومتر از فلات ایران را که شامل شصت سه درصد می‌باشد دربر گرفته است. در گذشته قسمت بزرگی از فلات ایران از ارمنستان، ازبکستان، گرجستان، ترکمنستان، تاجیکستان و بلوچستان و افغانستان جزئی از ایران بودند که در اثر حوادث تاریخی بخصوص در دوره‌ی قاجاریه به تدریج از ایران جدا شدند. فلات ایران از طرف جنوب به خلیج فارس و دریای عمان محدود است و خلیج فارس ایران را از شبه جزیره‌ی عربستان جدا می‌کند و از طرف شمال فلات ایران به دریای خزر محدود است. در مشرق فلات ایران رودسند در پاکستان و در شمال شرقی رود جیحون یا آمودریا در ازبکستان و از شمال غربی فلات ایران به جمهوری آذربایجان و ارمنستان و از غرب تا ساحل فرات و بخشی از آسیای صغیر در عراق و ترکیه‌ی امروزی محدود می‌شود تنها مرز ثابت ایران در طول چند هزار سال تاریخ این کشور مرز جنوبی آن یعنی خلیج فارس است. در واقع ایران امروز بخشی از ایران به معنای تاریخی و فلات ایران است اما حوزه‌ی تمدنی و فرهنگی آن همه‌ی فلات ایران را پوشش می‌دهد و از آسیای

مرکزی گرفته تا مناطق آذربایجان و ارمنستان و قسمتی از ترکیه و عراق امروزی تا کشورهای افغانستان و تاجیکستان و بخشی از پاکستان و تا سواحل شمالی خلیج فارس حوزه تمدنی و فرهنگی ایران است و این امتیاز مثبت برای ایران اهمیت خاص تاریخی دارد و سیاست اصولی کشور ما در روابط و تعاملات انسانی و فرهنگی و مذهبی و قومی با این حوزه جغرافیایی، باید حفظ و تداوم این حوزه تمدنی و فرهنگی باشد زیرا که ایران امروزی نگین انگشتی این حوزه جغرافیایی و تمدنی محسوب می‌شود و فلات ایران دارای اهمیت خاص تاریخی بوده است زیرا که این فلات پلی است که قسمت‌های شرقی و غربی آسیا را به یکدیگر اتصال داده است و در ادامه آن این مسیر شرق و غرب دنیا در گذشته یعنی غرب و اروپا از طریق راه‌های فلات ایران به چین و شرق دور متصل بوده است زیرا که راه‌های دریایی آسان نبود است به همین خاطر بوده است که فلات ایران در چهارراه عالم قرار داشت و هر که بخواهد به آسیای غربی، هند، اسکندر مقدونی یا اعراب مسلمان و یا مغول‌ها و تیمور و حتی استعمار غرب در قرن ماضی از طریق فلات ایران به فتوحات و توسعه‌ی قلمرو اقدام می‌کردند. در واقع ایران درصورت تاریخ حیاتش مهم‌ترین راه ارتباطی شرق و غرب به حساب می‌آمده است. آب و هوای فلات ایران شامل مناطق خشک و نیمه‌خشک، کوهستانی و کوه پایه‌ای و خزری است که در مجموع ریزش فلات جوی نسبت به قاره‌ی اروپا بسیار کم است و ایران همیشه در طول تاریخ با مشکل کمبود بی‌آبی و یا کم‌آبی روبرو بوده است و به همین دلیل است که در دنیا اولین بار در ایران قنات - سرشاخه است. ساکنان فلات و کشور ایران بطور اخص علاوه بر ساکنان بومی که در این فلات زندگی می‌کرده‌اند از اقوام آریایی هستند که از هزاره‌ی دوم قبل از میلاد به فلات ایران و به تدریج در این نوبت وارد شده‌اند. آریایی‌هایی که از سبیری و اوراسیا و دشت‌های فلات مرکزی به دلیل عاملی چون گرما، کمبود چراگاه، افزایش جمعیت و جنگ‌های قبیله‌ای مهاجرت کرده‌اند و اصل از سه شاخه تشکیل شده است یک شاخه‌ی آن به اروپا رفته است و دولت‌های یونان، ایتالیا و آلمان و... را بوجود آورده‌اند و شاخه‌ی دیگر به هند رفته‌اند و در آنجا ماندگار شدند و دسته‌ی سوم در قلمرو جغرافیایی فلات ایران مستقر شدند و سلسله‌های حکومتی نیرومند مادها، هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان را در دوران ایران باستان بوجود آوردند. تاریخ ایران دوران وسیعی را در برگرفته است. ایران بر اثر موقعیت جغرافیایی و سازمان دولتی و پیشرفت فرهنگ و تمدن خویش در تاریخ کشورهای خاور نزدیک و میانه وظیفه‌ی مهمی را انجام داده است و در دوران باستان به مدت یازده قرن نقش فرمانروایی را در منطقه و جهان بازی کرده است و در دوران اسلامی به یک ابرقدرت فرهنگی و علمی تبدیل شد. در دوران باستان ایران با مصر و یونان تماس پیدا کرده و با آن‌ها جنگ داشته است و ایران دوران هخامنشی

قلمرو آشور، بابل، اوراتور، لودیه و آسیای مرکزی را تحت پرچم و حاکمیت دولت ایران درآورد. ایران برای چندین قرن در قلمرو اعراب مسلمان قرار گرفت اما در نهایت آنان را تابع و مطیع فرهنگ و تمدن خویش ساخت. با توجه به تاریخ وسیع و گسترده‌ی ایران در طول چند هزار سال سوال و یا سوالاتی که این جا مطرح است ایران چه نقش و اهمیتی در جهان باستان داشته است؟ با ورود اسلام به ایران جایگاه و نقش آن چه بوده است؟ با وجود حملات و تهاجمات گسترده دلیل دوام و پایداری ایران چه می‌باشد؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها ضرورت دارد شناخت و حوادث زمان منظور را در بستر و زمینه‌های گذشته نقش و جایگاه حکومتی و اهمیت تاریخی و جغرافیایی ایران را جستجو کرد. که به شش فرضیه نیازمند است.

فرض اول: فرض اول این است که پیش از ورود آریایی‌ها به فلات ایران در قسمت غربی ایران حکومتی م ایلام وجود داشته است که در بخش‌های مهمی از قلمرو ایران حاکمیت داشته است و هر سه سوم قبل از میلاد آغازش بوده و تا قرن هفتم قبل از میلاد دوام داشته است. همچنین همزمان با حکومت ایلامیان برابر مستندات شاهنامه و افسانه و اساطیر و دیدگاه برخی متعین حدی سلسله حکومت‌های تحت عناوین پیشدادیان و کیانیان در شرق و مرکز ایران حکم شده است و با در بخش‌هایی از ایران کاسی‌ها، تپورها، گوتی‌ها، لولویی‌ها و... قوم‌هایی و جریانی هستند که سرانجام با آمدن آریایی‌ها به فلات ایران با آن‌ها زندگی خود را تداوم بخشیده‌اند.

فرض دوم: فرض دوم این است که با ورود آریایی‌ها به ایران مدت‌ها در قلمرو و حاکمیت دولت‌های بین‌النهرین بوده‌اند تا این که آخرین دولت آریایی بوسیله‌ی مادها تشکیل می‌شود و سپس جای آن را پارس می‌گیرد. و پارس معتقدند دولت پارس یا هخامنشی تداوم دولت مادها است و از هم جدا نشدنی نیست. سرانجام کوروش دوم بنیانگذار امپراطوری هخامنشیان در ایران گردید. امپراطوری هخامنشی با یک تمدن و فرهنگ جدید در جهان دانست زیرا که همه‌ی معیارهای یک تمدن و فرهنگی را از جهات مختلف داشته است این امپراطوری بزرگ بوسیله‌ی اسکندر مقدونی از بین رفت و در ایران برای کمتر از یک قرن سلوکیان جانشینان اسکندر حکومت می‌کردند که در نهایت بوسیله‌ی دولت و امپراطوری قدرتمند اشکانی از ایران بیرون رانده شدند. دولت ساسانی بوسیله‌ی اردشیر ساسانی بنیانگذاری شد وحدت دینی و سیاسی را در ایران پس از چند قرن حکومت ملوک الطوائفی اشکانی بوجود آورد و ایران مدت چهار قرن به عنوان یک ابرقدرت جهانی در مقابل امپراطوری روم که تمایل به گسترش قلمرو به طرف شرق داشته است ایستاد و این

دولت با وجودی که از همه نظر قدرتمند و با شکوه و دارای عظمت جهانی و صاحب عمران و آبادی بود اما در اواخر به دلیل جنگ‌های طولانی با امپراطوری روم و جلوگیری از اصلاحات و عملکرد موبدان زرتشتی از درون پوسیده و از هم گسیخته شده بود و مردم در اوج نارضایتی از این حکومت بودند که اسلام از مرزهای غربی ایران با شعار برادری، برابری و مساوات فرا رسید و مردم با آغوش باز از دین جدید اسلام استقبال کردند اگرچه آن انتظاری را که داشتند بوسیله‌ی حکام بنی‌امیه و بنی‌عباس نادیده گرفته شد اما حساب اسلام را از عرب جدا کردند و خود به گسترش و ترویج اسلام اقدام کردند.

فرض دوم: با سلطه‌ی اعراب مسلمان ایران از ابرقدرت سیاسی و نظامی سقوط کرد و به یک ابرقارت فرهنگی تبدیل شد. با سلطه‌ی اعراب بخصوص دوران امویان ایرانیان با بزرگترین چالش «ریت تاریخی، قومی، زبانی و فرهنگی» روبرو شدند زیرا که حکومت بنی‌امیه و اعراب برخاستند از «رات اسلام و قرآن و سنت پیامبر و اهل بیت که هویت اقوام را به رسمیت می‌شناسد». عهد داشتند که تاریخ و هویت گذشته ایرانیان را از بین ببرند و در قلمرو و حاکمیت عرب مسیحیان را هم از بین ببرند و ایران را همانند مصر و سوریه و... عرب کنند. اما در مقابل در ایران بطور کل «هویت شعوبه که یک نهضت فرهنگی، سیاسی، نظامی، و ادبی و تاریخی و زبانی شکل گرفته» و به مقابله برخاست ضمن پذیرش و قبول اسلام به مقابله با سلطه جویان برخاست و در این میانه شاعران شعوبی به ویژه شاهنامه‌ی فردوسی نقش اصلی را در هویت فرهنگی و قومی و زبانی ایرانیان بازی کرد و ایران را در مسیر استقلال هدایت و سوق دادند.

فرض چهارم: از آغاز قرن سوم هجری دولت‌های محلی و محلی با داعیه‌ی استقلال‌طلبی در ایران شکل گرفتند اما زمان زیادی طول نکشید که سیاست خلیفه‌ی عباسی هارون الرشید و جانشینان او عنصر ترک را که با سقوط امپراطوری ساسانی راهشان به درون ایران باز شده بود چند سلسله حکومت در ایران تشکیل دادند و «سیاست‌های عباسی همگام و همراه بودند و سیاست مذهبی خشک و متحجر فقهای اهل سنت را که مخالف خردگرایی و عقل و شیعه‌گری و هویت‌خواهی ملی بودند عملی کردند و به بالندگی و پیشرفت فکری و فرهنگی ایران و جهان اسلام ضربه زدند.

فرض پنجم: با ورود قوم وحشی مغول و تهاجم به ایران و جهان اسلام، روند تکاملی تمدنی و فرهنگی و عمران و آبادی را از بین بردند شهرها و جمعیت آن‌ها را تخریب کردند، زیرساخت‌های تولیدی و صنعتی و کشاورزی را از کار انداختند. کتابخانه‌ها و مراکز فرهنگی و علمی را تخریب کردند و نیروهای ماهر و صنعتی ایران و بلاد اسلامی را به

مغولستان کوچ دادند. منابع مالی و اقتصادی را ویران کردند و به دنبال آن زمان زیادی طول نمی‌کشید که تیمورگورکانی نیز به ایران حمله می‌کند و شهرها و مناطق آباد را که مقاومت می‌کردند مردم آن دیار را از دم تیغ گذرانند و اموال و ثروت‌های مردم را به غارت و چپاول بردند این مصیبت ها و صدمه ها و آسیب‌های هولناک ایران و قسمت شرقی جهان اسلام را به عقب و قهقرا کشاند.

فرض ششم: پس از تیموریان دولت‌های محلی و قبیله‌ای در گوشه و کنار کشور ایران تشکیل گردید و چون دولت مرکزی قدرتمندی در ایران وجود نداشت درگیری و جنگ‌های حکومت بای محلی هستی و زندگی مردم را به میزان وسیع تخریب و از بین برد. اندیشه و تفکر شیعی گری که با حمله‌ی مغولان به ایران و آزادی مذهب آن‌ها جان و رونقی تازه گرفت و چون قبا با زیادی در عصر مغول‌ها و پس از آن شیعه شده بودند آن‌ها در اطراف خاندان شیخ صمی الدین اردبیلی جمع شدند و ایران پس از نه قرن که حکومت ملی فراگیر و مستقل در آن وجود نداشت با هویت شیعه‌گری باروی کار آمدن شاه اسماعیل صفوی بار دیگر پس از سقوط ساسانیان در ایران یک حکومت قدرتمند ملی و فراگیر تشکیل شد و ایران تولدی دوباره در سایه‌ی تشیع نهایی و اسلام می‌باشد پیدا کرد و به حیات خود ادامه داد.

اهداف تحقیق این است که ویژگی و اصالت حکومت‌هایی را که در ایران از دوران باستان تا اسلامی تشکیل شده است تبیین و مشخص نماید که این حکومت‌ها و دولت‌ها تا چه مدت زمانی در ایران دوام داشته‌اند و چه عوامل و رضعتی موجب شرایط تشکیل این حکومت‌ها شده است اقدامات و عملکرد آن‌ها را در سطح داخلی و بین‌المللی تشریح نماید و نکات مثبت و سازنده‌ی این حکومت‌ها و علت زوال و زوال آن‌ها را بررسی نماید تا این که مخاطبان و خوانندگان گرامی به تحولات و تغییرات حکومتی و فراز و نشیب‌های اجتماعی ایران آگاهی و شناخت پیدا کنند و از درس‌های گذشته عبرت بگیرند و برای آینده‌ی حکومت و جامعه‌شان از تحولات گذشته تجربه بیاموزند و برای آینده از آن بهره‌برداری و استفاده بهینه ببرند.

اهمیت تحقیق در این است که سیرگذار از جابجایی و جایگاه حکومت‌های ایران در طول سه هزار سال گذشته داشته باشیم فراز و نشیب‌ها و تحولاتی که موجب صعود و سقوط این حکومت‌ها شده است مورد بررسی و بازبینی قرار گیرد پیامد این دگرگونی‌ها و تحولات چه تاثیری بر جامعه و ملت ایران به همراه داشته است. حملات و تهاجمات بیگانه که در چندنوبت به طور ویرانگری و غارت و کشتار جمعیت ایران همراه بوده است به یقین روند

تکاملی و تمدنی ایران را به عقب رانده است که از همه‌ی آن‌ها مصیبت‌بارتر تهاجم قوم وحشی مغولان و آثار زیان‌بار آن بر کل تمدن و فرهنگ جامعه‌ی ایران اثرات ویرانگر و غیرقابل جبرانی داشته است و در نهایت پس از نه قرن در ایران مجدداً یک حکومت مرکزی مقتدر و فراگیر با هویت تشیع اسلامی شکل گرفت و ادامه‌ی استقلال و حاکمیت ملی ایران تثبیت شد اگرچه بخشی از قلمرو آن را سیاست استعماری روس و انگلیس و ناتوانی حکومت قاجار از ایران منتزع کرد و ملت به دلیل استبداد داخلی و استعمار خارجی ظلم و ستم‌های زیادی را متحمل شد اما حاکمیت و استقلال ایران تداوم یافت. برای اثبات قضیه از نوع روش نظری و ذهنی جهت تجزیه و تحلیل پرسش و فرضیه‌ها به روش تاریخی و توصیفی توسل دارد و به تفسیر جریان‌ات در محدوده‌ی زمانی تحقیق می‌پردازد و با جدیت تلاش دارد به هدف تحلیلی برسد. **متغیرها:** تشکیل حکومت‌های مختلف و متعدد در تاریخ ایران را باید به دوران پیشدادیان و اصلی در نظر گرفت و متغیرهای فرعی و وابسته همانند تشکیل حکومت‌های نیرملار در ایران در دوران‌های مختلف را در راستای تحولات جامعه‌ی ایران دانست. **ادبیات:** در این کار تحقیقی از شیوه‌ی گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای، مطبوعات و دیدگاه‌ها، صلاح بنظران و اهل قلم استفاده می‌شود. جهت تبیین و روشن شدن هدف موضوع تحقیق، مکتوب به فصل تقسیم می‌گردد و در طول تحقیق تلاش می‌شود که پاسخ مناسبی به پرسش و فرضیات داده شود.

فصل اول: در این فصل به سابقه‌ی اقوام بومی ایران از آثار تمدنی قبل از ورود آریایی‌ها به فلات ایران می‌پردازد همچنین دوران پیشدادیان و دانیان و جریان‌های افسانه‌ای و اساطیری از قول شاهنامه فردوسی را بررسی می‌کند از جمله جریان ضحاک ماردوش، کشتن سیاوش بدستور افراسیاب تورانی و پرتاب کردن تیر از سوی آرس ملوان نامی ایران و تعیین مرز ایران در کنار رود جیحون و... می‌پردازد و در قسمت دوم به تحلیل و تبیین به تشکیل حکومت ایلام پرداخته می‌شود که ایران در قلمرو حکومت این دولت بوده است تا این که مادها در ایران دولت مستقل تشکیل می‌دهند. اقدامات عمرانی و عملکرد دولت ایلام در زمینه‌ی معماری و هنر و آثار تاریخی را در ایران مورد بررسی قرار می‌دهد.

فصل دوم: در این فصل در ابتدا در مورد ورود آریایی‌ها به فلات ایران بحث می‌شود و در ادامه به بحث و شرح تشکیل دولت‌های آریایی در ایران می‌پردازد که اولین آن‌ها حکومت ماد می‌باشد که در غرب ایران به پایتختی همدان تشکیل می‌شود و آشوری‌ها را شکست می‌دهد سپس به تشکیل دولت بزرگ هخامنشیان در ایران می‌پردازد شرح فتوحات کوروش و داریوش و اقدامات عمرانی آن‌ها را توضیح می‌دهد و در نهایت این که دولت

هخامنشی بوسیله‌ی اسکندر مقدونی منقرض می‌شود و سپس به شرح دولت سلوکیان که جانشینان اسکندر در ایران می‌پردازد که سرانجام بوسیله‌ی دولت اشکانیان از ایران بیرون رانده شدند و در دنباله به مقاومت و جنگ‌های طولانی دولت اشکانی در مقابل امپراطوری روم می‌پردازد که مهمترین اختلاف آن‌ها بر سر ارمنستان بوده است. نوع حکومت اشکانی ملوک الطوائفی بوده است.

فصل سوم: در این فصل در مورد شکل‌گیری دولت ساسانیان درایان پرداخته می‌شود و اینکه اردشیر ساسانی توانست حکومت ملوک الطوائفی دوره‌ی اشکانی را از بین ببرد و یک حکومت مرکزی مقتدر با وحدت دینی و سیاسی بوجود آورد. در زمان ساسانیان بزرگترین دشمن ایران همانند دوران اشکانی امپراطوری روم بوده است که به طرف آسیا و شرق به گسترش قلمرو اقدام می‌کرد دولت ساسانی جنگ‌های طولانی با این امپراطوری داشته است پیروزی و شکست‌های پی‌درپی میان این دو ابرقدرت زمان خودشان نصیب دو کشور می‌شد و هر دو کشور را از منابع مالی و انسانی مستهلک کرد بطوری که با حمله‌ی اعراب مسلمان هر دو شکست بردند امپراطوری ساسانی سقوط کرد ولی روم سقوط شکست خورد ولی از بین نرفت. بخش اصلی عامل سقوط ساسانیان را موبدان زرتشتی بوجود آوردند.

فصل چهارم: در این فصل در مورد ایران که در قلمرو حکومت اسلامی مدینه و دمشق و بغداد است، می‌پردازد. در دو قرن اول ایران مسیحیما زیر خلافت دمشق و بغداد اداره می‌شد در نیمه‌ی اول قرن دوم هجری ایرانیان به ربرگری بوم لم خراسانی حکومت بنی‌امیه را از میان برداشتند و عباسیان را روی کار آوردند و در این حکومت ایرانیان جایگاه خاصی پیدا کردند اما بزرگان ایران را کشتند و در اوایل قرن سوم دوران عباسیان به تدریج دولت‌های محلی تشکیل دادند و به تدریج راه استقلال در پیش گرفتند. دوران عباسیان جهان اسلام و ایرانیان در زمینه‌ی فرهنگی و علمی دستاوردهای تمدنی بسیار فوق‌العاده داشتند که به عصر طلایی تمدن و فرهنگ اسلامی مشهور است.

فصل ششم: در این فصل به نحوه‌ی شکل‌گیری حکومت‌های محلی در ایران می‌پردازد که اولین آن‌ها طاهریان در خراسان می‌باشد و اقدامات آن‌ها را شرح می‌دهد در قسمت بعدی، تشکیل حکومت صفاریان شیعه مذهب در سیستان را بررسی می‌کند که قصد داشت خلیفه‌ی بغداد را براندازد ولی موفق نشد. یکی از دولت‌های محلی که در ناحیه خوارزم و بخارا تشکیل گردید دولت سامانیان می‌باشد اگرچه سنی مذهب و طرفدار خلافت بودند اما مهمترین خدمت را این حکومت به فرهنگ و زبان و ادبیات فارسی در

راستای استقلال و هویت ملی ایران انجام داده است که در نهایت بوسیله‌ی ترکان غزنوی از بین رفتند در این فصل هم چنین به شرح دولت‌های محلی طاهریان و آل‌زیار و آل‌بویه پرداخته می‌شود حکومت آل‌بویه در تاریخ ایران جایگاه خاصی دارد زیرا این حکومت شیعه مذهب توانست بغداد را فتح کند و خلیفه را تحت سلطه‌ی خود درآورد و اقدامات عمران آبادی و فرهنگی فراوانی در زمان آل‌بویه در ایران و بغداد انجام گرفت که مایه‌ی شهرت و اعتبار این سلسله در جهان اسلام گردیده است.

فصل هفتم: در این فصل در مورد دلایل شکل‌گیری و ورود ترکان به ایران و جهان اسلام می‌پردازد و دلیل ورود ترکان به ایران را یکی این که مرزهای ایران در دوران ساسانیان اجازه‌ی ورود به آن‌ها داده نمی‌شد با سقوط آن حکومت راه‌های ورود آن‌ها به ایران باز شد و علت دیگری سیاست‌های و خلفای بغداد برای ورود ترکان به جهان اسلام و بکارگیری آن‌ها در سپاهیان خلافت می‌شود و این ترکان سه سلسله‌ی متعصب و طرفدار اهل سنت و خلیفه‌ی بغداد در ایران تشکیل دادند و از شاخصه‌های اولیه آن‌ها تعصب مذهبی اهل سنت و مخالف با شیعه رجحان عقل‌گرایی می‌باشد و مخالفان خود را رافضی می‌خواندند. به همین دلیل بود که اسماعیلیان شیعه هفت امامی برای مقابله با حکومت‌های ترک و خلیفه‌ی بغداد در ایران رجحان امد و ضربات مهلکی بر آن‌ها وارد کرد اما سرانجام با ورود مغولان برچیده شدند.

فصل هشتم: در این فصل ایران و جهان اسلام بخشی عظیمی از دنیای آن روز گرفتار قومی وحشی و خون‌آشام بدون سابقه‌ی تمدنی و انسانی، با اسلحی ویرانگی و تخریب شهرها و کشتار میلیون‌ها انسان‌های بی‌گناه و از بین بردن مراکز تمدنی و جنگی و زیرساخت‌های کشاورزی و زمین‌های زراعی و تولیدی روبرو گردید فرمانده آن‌ها چنگیز بود که از مغولستان امروزی برخاسته بود. این تهاجم در دو مرحله انجام گرفت پس از یورش سهمگین و ویرانگر اولیه به رهبری چنگیزخان که بخش اعظمی از قلمرو ایران در زیر سلطه آن‌ها قرار گرفت و دولت خوارزمشاهی را ساقط کرد و حاکمانی بر این قلمروهای تسخیر شده گماشت به مغولستان بازگشت. پس از گذشت چند سال با تصمیم مجلس مشورتی رهبران مغول، هلاکوخان مغول نوه‌ی چنگیز که انسانی بی‌رحم و سنگدل و مکار بود مأموریت پیدا کرد که بقیه‌ی مناطق را فتح کند اسماعیلیان شیعه‌ی هفت امامی را در ایران از بین برد و بغداد مرکز خلافت اسلامی را تصرف کرد و به پیشروی به سمت سوریه و مصر ادامه داد اما در آن‌جا به دلایل داخلی که اختلاف بین نوادگان چنگیزخان بوجود آمد به عقب‌نشینی و شکست انجامید. حکومت مغول‌ها در تاریخ ایران به نام ایلخانان معروف

است که به مدت هشت دهه ادامه پیدا کرد سرانجام مغولان در فرهنگ ایران اسلامی هضم و ادغام شدند و دستورات اسلام را پذیرفتند و در نهایت از بین رفتند زمان زیادی طول نمی کشد که پس از حمله‌ی مغول تیمور با وجودی که خود را مسلمان و غازی اسلام می دانست با یورش سهمگین دیگری ایران را درنوردید و چند شهر آباد ایران را ویران و غارت کردند اموال و سرمایه و صنعتگران و هنرمندان را برای این که سمرقند پایتختش را رونق ببخشد به آنجا انتقال داد فرزندان و نوادگانش راه تیمور را ادامه ندادند و به فرهنگ و دانش و علم آموزی روی آوردند.

فصل دوم: دولت تیموری در ایران چندان دوام نیافت و پس از این که تیمور از دنیا رفت پسرانش شینان او دودستگی و اختلاف بوجود آمد آن‌ها توانستند بر بخشی از قلمرو دولت تیمور حکم کنند. پس از مرگ تیمور دولت‌های محلی کوچک در ایران تشکیل گردید از جمله دو گروه از ترکمانان بنام‌های قراقویونلو شیعه مذهب و آق قویونلوسنی مذهب در قسمت غرب و مرکز ایران برای مدتی فرمانروایی می کردند اما نتوانستند بر همه‌ی ایران حکومت کنند در همین دوره که گرایش به شیعه و تصوف که از زمان مغول‌ها آغاز و حرکت روبه جلو داشتند گسترش یافت همدستی و همراهی تشیع با لعاب و رنگ تصوف گونه توانست از طریق راهب‌ها و مریدان و مبلغانی بخش زیادی از جامعه‌ی ایران را به خود جذب کند که در راس این حرکت خاندان شیخ صفی‌الدین اردبیلی بود که در نهایت قدرت را در ایران بدست گرفتند.

فصل سوم: در این فصل در رابطه با شکلی‌گیری اوایل خاندان شیخ صفی‌الدین اردبیلی که از صوفیان صاحب نام و نشان در ایران بود صحبت می‌کنیم. مل خواهد آمد. فرزندان شیخ صفی به تدریج از مراحل تصوف و مذهبی به قدرت و سیاست رسیدی آوردند شیخ جنید و شیخ حیدر پدر و پدربزرگ شاه اسماعیل بنیان‌گذار دولت صفویان در ایران هر دو در جنگ با کافران و مخالفان کشته شدند و به جریان خاندان صفی و منزلت آن‌ها در میان پیروان احترام عاطفی خاصی بخشید سرانجام هفت ایل مهم که در تاریخ بنام قزلباشان سرخ سر معروف هستند و از پیروان و مریدان شیعه مذهب خاندان شیخ محسوب می‌شدند شاه اسماعیل سیزده ساله را به پادشاهی ایران رساندند و ایران پس از نه قرن سرانجام توانست صاحب یک دولت مرکزی مقتدر گردد. تشکیل دولت صفویه با هویت شیعه‌گری با همگامی و همراهی ایرانیان که خواهان استقلال و تشکیل یک حکومت ملی در ایران بود تحقق بخشید. دولت عثمانی سنی مذهب که خود را جانشین خلفای راشدین و پیامبر اسلام می‌دانست و معتقد بود که تنها دولت قانونی و شرعی در اسلام است با حکومت

نوپای شیعه مذهب صفوی در ایران به دشمنی و حمله‌ی نظامی اقدام کردند اگرچه به هدفشان نرسیدند اما این دشمنی و جنگ‌های خونین ادامه یافت. دولت صفوی یک حکومت نیرومند و مستقل با قلمرو وسیع و با اعتبار جهانی و منطقه‌ای بیش از دو قرن در اوج شکوفایی و عزت دوام یافت اما تعصب مذهبی و ضعف ساختاری حکومت صفویان و پادشاهان بی‌لیاقت اواخر این حکومت باعث گردید که بوسیله‌ی یک قبیله‌ی شورشی افغانی در قندهار سقوط کند و متأسفانه مسیر تاریخ ایران عوض شد.